

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Sociologica 9 (2017), vol. 2, s. 214–218

ISSN 2081-6642

DOI 10.24917/20816642.9.2.14

Dorota Czakon-Tralski

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

„Religia i historia”. Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Praktycznej w Mińsku, kwiecień 2017

W dniach 20–22 kwietnia 2017 roku odbyła się w Mińsku na Białorusi Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Praktyczna „Religia i historia”. Było to piąte spotkanie z organizowanych co dwa lata przez Katedrę Religioznawstwa Instytutu Teologicznego im. Świętych Metodego i Cyryla Białoruskiego Państwowego Uniwersytetu w Mińsku.

Przy organizacji konferencji współpracowały też inne podmioty uniwersyteckie: Katedra Filozofii Kultury Wydziału Filozofii i Nauk Społecznych, Katedra Historii Starożytnego Świata i Średniowiecza Wydziału Historii, a także zewnętrzne: Katedra Filozofii Religii i Religijnych Aspektów Kultury Wydziału Teologicznego Prawosławnego Uniwersytetu Humanistycznego im. św. Tichona w Moskwie, Młodzieżowe Stowarzyszenie Religioznawców z Ukrainy, Rosyjskie Towarzystwo Religioznawcze (<http://rro.org.ru/>), portal Życie religijne, Chrześcijańskie Centrum Edukacyjne im. Świętych Metodego i Cyryla z Białorusi, i Katedra Apologetyki Akademii Teologicznej w Mińsku. W skład Komitetu Organizacyjnego wchodziły uczeni z Białorusi, Rosji i Ukrainy.

Tegoroczna konferencja miała charakter interdyscyplinarny. Wzięło w niej udział ponad 170 naukowców z 12 krajów: Białorusi, Polski, Rosji, Ukrainy, Niemiec, Estonii, Czech, Rumunii, Azerbejdżanu, Armenii, Kazachstanu i Kirgistanu. Uczestników powitali przedstawiciele instytucji organizujących spotkanie, m.in. prorektor Instytutu Teologicznego, ks. Oleg Gołubiew (Олег Голубев); prorektor Mińskiej Akademii Teologicznej ks. Władimir Dołgorołow (Владимир Долгополов); dziekan Wydziału Filozofii i Nauk Społecznych Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego Wadim Gigin (Вадим Францевич Гигин); profesor Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Marcina Lutera w Halle i Wittenberdze Ernst Joachim Waschke.

W pierwszym dniu obradowano w czterech sesjach plenarnych. Uczestnicy wysłuchali wykładów uczonych z Niemiec, Rosji, Ukrainy i Białorusi, m.in.: Stefana Schorch'a (Halle, Niemcy) na temat: *Protestancka hermeneutyka biblijna we współczesnych Kościołach niemieckich* (Protestantische Bibelhermeneutik in den deutschen Kirchen heute); Andrieja Daniłowa z Mińska (Андрей Владиленович Данилов): *Wiara chrześcijańska i kryzys duchowy XX wieku: poszukiwanie odpowiedzi przez teologię prawosławną i protestancką* (Христианская вера и духовный

кризис XX века: поиск ответа православной и протестантской теологией), Eleny Ostrowskiej (Елена Александровна Островская) z Sankt Petersburga: „Lewiatan” w świetle socjologii religii („Левиафан” в свете социологии религии). Obrady sesji plenarnych można było śledzić na żywo na YouTube.

Na zakończenie pierwszego dnia obrad zaprezentowano publikacje wydane drukiem. Ksenia Kołkunowa, sekretarz zespołu redakcyjnego czasopisma naukowego „Studia Religioznawcze”, zaprezentowała najnowszy numer periodyku (2017 nr 1) zatytułowanego *Świętość: rozumienie i fenomen*, poświęconego niemieckiemu filozofowi, teologowi protestanckiemu i religioznawcy Rudolfowi Otto w setną rocznicę wydania jego słynnej pracy¹. Następnie białoruski poeta i tłumacz Igor Kulikow (Игорь Николаевич Куликов) przedstawił własne tłumaczenie z sanskrytu na białoruski 1. Mandali „Rygwedy”. Prezentowano również publikacje Prawosławnego Uniwersytetu Humanistycznego im. św. Tichona, i in.

W tym roku, z okazji 500. rocznicy reformacji, obradowała specjalna sekcja pod hasłem *Protestantyzm w historii europejskiej kultury*. Dyskusja przerodziła się w „okrągły stół”, przy którym debatowano nad filozoficznymi metamorfozami teologii prawosławnej i protestanckiej. Moderatorem tej części był ks. dr Siergij Mowsjesjan (Сергий Мовсесян). Brali w niej udział również przedstawiciele luteranów z Białorusi. Dyskutanci omawiali różne aspekty obecności dziedzictwa luteranckiego w dziejach europejskiej kultury: prawnej, filozoficznej i kulturowej. Szczególnie interesujące było omówienie współczesnych losów teologii chrześcijańskiej, problemów w dużym stopniu powiązanych z europejską teologią protestancką.

Oprócz tej sekcji w kolejnych dniach konferencji (drugim i trzecim 21–22 kwietnia) obradowało 10 innych poświęconych: historii religii, kulturowym aspektom religii, socjologii religii, historii religioznawstwa, religijności nietradycyjnej w perspektywie historycznej, psychologii i filozofii religii, a także antropologii i fenomenologii religii. W obrębie sekcji zajmującej się historią religii naukowcy z Mińska, Moskwy, Petersburga, Kijowa, Baku i Erywania poruszyli następujące tematy: *Religie starożytnego świata i antyku. Narodowe tradycje religijne, Interdyscyplinarne problemy historii religii, Chrześcijaństwo w średniowieczu i czasach współczesnych, Badania nad islamem, Religie między mitem a historią i Współczesne chrześcijaństwo*. Rozważaniami dotyczącymi wierzeń narodów, które następnie przyjęły chrześcijaństwo lub islam, podzielił się Machabbat Paszajewy (Махаббат Тофик Пашаева) z Baku w wykładzie *Przedmuzułmańskie religie w Azerbejdżanie* i Pargiewa Parsegiana (Паргев Ашотович Барсегян) z Erywania, omawiający osobliwości kultu słońca w starożytnej Armenii. O hinduizmie jako religii narodowej mówiła Anastazja Iwanowa z Moskwy (Анастасия Сергеевна Иванова), o zaratusztrianizmie Anastazja Miksjuk z Mińska, (Анастасия Степановна Миксюк), o taoizmie Paweł Lenkow z Petersburga (Павел Дмитриевич Ленков).

W panelu poświęconym studiom islamu wysłuchano sześciu wykładów, wśród których znalazło się wystąpienie Pawła Kostyliewa z Moskwy (Павел Костылев) o antropologicznych kontekstach Koranu, Alexandra Pronina z Mińska (Александр

¹ R. Otto, *Das Heilige. Über das Irrationale in der Idee des Göttlichen und sein Verhältnis zum Rationalen* (1917). Wydanie pol. (1868). *Świętość. Elementy irracjonalne w pojęciu bóstwa i ich stosunek do elementów racjonalnych*, Bogdan Kupis (przeł.). Warszawa: Książka i Wiedza.

Пронин) o głównych cechach mistycyzmu muzułmańskiego, oraz Anny Książek z Krakowa o historii społeczności tatarskiej w Polsce.

W sekcji poświęconej kulturowym aspektom religii zabrało głos siedemnastu naukowców z Rosji, Ukrainy, Kirgistanu i Białorusi. Obrady toczyły się wokół problemu symbolicznej, wizualnej i medialnej interpretacji religii w jej historycznym i współczesnym ujęciu oraz problematyki reprezentacji religii we współczesnej kulturze popularnej i telewizyjnej. W tej części Aleksandra Toporowa z Moskwy (Александра Константиновна Топорова) omówiła symbolikę drzewa w literaturze i ikonografii chrześcijańskiej, natomiast Olga Mucha z Kijowa (Ольга Ярославовна Муха) i Adam Dobrzynski ze Lwowa, (Адам Добжински) zajęli się rolą zła w serialu *Młody papież*. Prelegencji swoje rozważania sytuowali w nowej płaszczyźnie zainteresowań religioznawczych związanej z telewizją, Internetem i, przede wszystkim, z portalami społecznościowymi. Nowe formy przekazu powodują konieczność poszukiwania odpowiednich sposobów analizy procesów religijnych zachodzących we współczesnym świecie.

Sekcja poświęcona socjologii religii pod przewodnictwem Swietłany Karasiewej (Светлана Геннадьевна Карасева) i Eleny Ostrowskiej (Елена Александровна Островская) obradowała w trzech panelach. W pierwszym znalazły się referaty omawiające różne kierunki badań z zakresu tytułowej subdyscypliny. Zostały w nim zaprezentowane wyniki badań dotyczące Białorusi (Swietłana Karasewa), jak również wystąpienia przedstawicieli z Polski, Doroty Czakon-Tralski z Krakowa i Bogdana Pliszki z Gliwic, którzy omówili zagadnienia związane z konwersjami Polek na islam.

W drugiej części obrad poświęconym badaniom ilościowym dotyczącym prawosławia udział wzięli: Elena Pruckowa (Елена Викторовна Пруцкова) i Elena Melkumjan (Елена Багратовна Мелкумян) – obydwie z Moskwy, Kiril Markin (Кирилл Васильевич Маркин), i Nikołaj Emeljanow (Николай Николаевич Емельянов). W części trzeciej uczestnicy koncentrowali uwagę na kierunkach w socjologii religii w Rosji i Białorusi. W tej części Wiktoria Boreckaja (Виктория Казимировна Борецкая) z Homla przedstawiła postawy studentów wobec codziennych praktyk religijnych, a Ekaterina Belikowa (Екатерина Олеговна Беликова) z Wołgogradu podzieliła się rezultatami biograficznego studium tożsamości religijnej w małżeństwach mieszanych. We wszystkich obradach uczestniczyli naukowcy z Białorusi, Rosji, Ukrainy i Polski.

Sekcja „Historia religioznawstwa”, której przewodniczył Oleg Kisielew (Олег Сергеевич Киселев) z Kijowa, podzielona została na trzy panele: pierwszy dotyczył badania religii w Rosji przedrewolucyjnej, drugi religioznawstwa sowieckiego, trzeci został poświęcony teoriom i nurtom w historii religioznawstwa. W pierwszym panelu znalazły się trzy sprawozdania badawcze: Dionisie Liboni z Rumunii, Natalii Kuzniecowej (Наталья Юрьевна Кузнецова) i Borisa Sażina (Борис Борисович Сажин) i Anny Matoczkiniej (Анна Игоревна Маточкина) z Rosji. Wystąpienia te, chociaż dotyczyły różnych projektów badawczych, łączyło zainteresowanie tym samym okresem w dziejach Rosji, a także to, że w każdym z nich autorzy dążyli do ukazania ideologicznych celów przyświecających Imperium Rosyjskiemu, ruchów religijnych popularnych w drugiej połowie XIX wieku, analizie potencjalnych zagrożeń

wewnątrz i na zewnątrz kraju; a także poszukiwania grup religijnych, które mogłyby stać się modelem do naśladowania dla całego społeczeństwa rosyjskiego.

Kolejne wystąpienia dotyczyły okresu sowieckiego w historii studiów religioznawczych. W tej części wykład o psychologii religii w latach 60.–70. XX wieku zaprezentowała Elena Orioł (Елена Владимировна Орёл) z Rosji. O ukraińskim naukowym ateizmie mówiła Anna Maria Basauri Zjuzina (Анна Мария Басаури Зюзина) z Ukrainy, natomiast wykład *Religioznawstwo i naukowy ateizm w ZSRS* wygłosił Oleg Kiselew (Олег Сергеевич Киселев) z Ukrainy.

Podczas obrad poświęconych teoriom i podejściom w historii religioznawstwa zaprezentowano zróżnicowane referaty. Henryk Hoffmann z Uniwersytetu w Pardubicach wspólnie z Anną Książek z Krakowa przedstawili problemy związane z używaniem nazwy dyscypliny (Science of Religion, History of Religions, Study of Religion itp.) podczas spotkań na kongresach International Association for the History of Religions (IAHR). Ksenia Kolkunowa (Ксения Александровна Колкунова) z Rosji mówiła o dyskursywnym podejściu do badań religioznawczych i zachęcała uczestników konferencji do aktywnego wykorzystania go. Irina Ivanova (Ирина Иванова) z Kirgistanu omówiła rozwój studiów religioznawczych w swoim kraju. Ogółem w tej sekcji religioznawczej czynny udział wzięło dziesięciu uczestników z pięciu krajów (Rosji, Ukrainy, Czech, Polski i Rumunii).

Moderatorem i inspiratorem sekcji „Religijność nietradycyjna w perspektywie historycznej” był Władimir Martinowicz (Владимир Александрович Мартинович) z Mińska. W swoim wystąpieniu mówił o obecności nietradycyjnej religijności w środkach komunikacji masowej. Mare Kõiva z Estonii przybliżyła historię i działalność estońskiego kultu *Lilleoru*, natomiast cechy tożsamości wyznawców słowiańskich neopogan, wizerunki przywódców i ich kulinarne upodobania zaprezentowali przedstawiciele Niżnego Nowogrodu: Roman Sziżeński (Роман Шиженский), Alekszej Gajdukow (Алексей Гайдуков) i Ekaterina Surowiegina (Екатерина Суровегина).

O historii tzw. sekciarstwa wewnątrz Cerkwi prawosławnej w Republice Białoruskiej w latach 1929–1939 opowiedziała Anna Kalinina (Анна Сергеевна Калинина), zaś Julia Andrejeva (Юлия Олеговна Андреева) z Rosji poświęciła swoje wystąpienie podejściu, krytyce i problemom z zastosowaniem koncepcji New Age w pracach rosyjskich i zachodnich badaczy. Stepan Woropaj (Степан Юрьевич Воропай) z Białorusi w swoim wykładzie przybliżył analizę cech przywódców nowych ruchów religijnych. W sekcji zaprezentowano dziewięć raportów badawczych z czterech krajów: Estonii, Polski, Rosji i Białorusi.

W drugim dniu nadal obradowała sekcja antropologii religii. Przewodniczyła jej religioznawca Ksenia Trofimowa (Ксения Павловна Трофимова) z Moskwy. Cztery referaty naukowców z Rosji i Białorusi poświęcone były badaniom różnych aspektów komunikacji między człowiekiem a postaciami mitologicznymi.

Sekcji „Filozofii religii” przewodniczył Konstantin Antonow (Константин Михайлович Антонов) z Moskwy, a uczestniczyli w jej obradach naukowcy z Mińska, Moskwy, Petersburga, Poznania, Grodna i Włodzimierza. Referaty dotyczyły różnorodnych problemów filozofii religii w wymiarze ogólnym, oraz różnym płaszczyznom filozofii religii konkretnych myślicieli. W wystąpieniach z pierwszej

części zwracano uwagę na historyczne uwarunkowania kształtowania się współczesnej sytuacji religijnej: etyczne aspekty ruchu ekumenicznego (Władimir Szmaliy – Владимир Владимирович Шмалий), rolę sekularyzacji (Elena Timiermanis – Елена Борисовна Тимерманис), jak również teoretyczne konteksty relacji filozofii religii z filozofią religijną (Olga Bokoowa – Ольга Анатольевна Бокова). W drugiej części referat wygłosiła m.in. Olga Wawrzyniak z Polski, omawiając egzystencjalne problemy w myśli religijnej Lwa Tołstoja.

W ostatnim dniu konferencji, 22 kwietnia, obradowały dwie sekcje: „Psychologii religii” i „Fenomenologii religii”. W pierwszej uczestniczyli przedstawiciele Naukowego Centrum Współczesnej Psychologii Religii, a także Rosyjskiej Fundacji Badań Podstawowych. W pierwszej części zaprezentowano badania empiryczne z zakresu psychologii religii, natomiast drugą poświęcono teoretyczno-historycznym problemom tej dyscypliny naukowej. Prace sekcji po raz kolejny potwierdziły, że psychologia religii rozwija się aktywnie jako nauka o charakterze interdyscyplinarnym.

Podczas obrad drugiej sekcji, poświęconej fenomenologii religii, a której przewodniczył Maksim Kodieniew (Максим Алексеевич Коденев) z Mińska, ośmiu prelegentów zaprezentowało swoje referaty, dotyczące m.in. miejsca doświadczenia religijnego w praktykach religijnych (Larisa Astachowa – Лариса Сергеевна Астахова), czy antyhistoryzmu klasycznej fenomenologii religii w kontekście historii studiów religioznawczych (Maksim Kodieniew – Максим Алексеевич Коденев).

Zapowiedzianym materialnym rezultatem V Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Praktycznej „Religia i historia” ma być publikacja, która ukaże się w październiku 2017 roku. Niematerialnym natomiast są plany kolejnego, przewidzianego na 2019 rok, już szóstego, spotkania pod roboczym tytułem „Religia i komunikacja”.